

Ausweis, was in januari, toen de aanmeldingsbureaus werden geopend, nog niet beschikbaar en de *Fachberater* behielpen zich toen met een 'vorläufiger Rückstellungsschein', een voorlopige Liese-*Ausweis* dus; dat voorlopige papier was vrij gemakkelijk na te maken en die taak werd door de talrijke falsificatiegroepen onmiddellijk en met succes ter hand genomen – over de definitieve *Ausweis*, een moeilijk na te maken document, maakten zij zich evenwel grote zorgen¹; die definitieve *Ausweise* werden evenwel pas in de tweede helft van maart uitgereikt², toen zowel de Amerikanen als de Britten en Canadezen in Duitsland al over

¹ De illegaliteit had alle reden voor die bezorgdheid. Het haar bekende Duitse voornemen was namelijk om alle definitieve Liese-*Ausweise* te nummeren en dan een boekwerk te laten drukken waarin men die nummers zou vinden, benevens van diegenen die de *Ausweise* hadden ontvangen, hun naam en het nummer van hun persoonsbewijs. Van dat boekwerk zouden functionarissen van de *Ordnungspolizei* en de *Feldgendarmarie* een exemplaar ontvangen en dat betekende dat wie een vervalste Liese-*Ausweis* bezat, alleen maar zonder kans op ontdekking de controle zou kunnen doorstaan indien die *Ausweis* een in het boekwerk voorkomende naam toonde plus het corresponderende nummer en indien hij bovendien een persoonsbewijs kon laten zien dat het nummer vermeldde dat in het boekwerk stond.

De falsificatiegroepen moesten zich allereerst moeite geven om via Duitse of Nederlandse contacten er achter te komen, wat de namen waren van diegenen die een Liese-*Ausweis* zouden ontvangen en wat de nummers waren van die *Ausweise* benevens de nummers van de persoonsbewijzen der betrokkenen. Onderling spraken de falsificatiegroepen in beginsel af dat zij elk van die namen niet meer dan tien keer zouden gebruiken. Zij hadden voorts grote behoefte aan blanco persoonsbewijzen. Het zetsel van het echte persoonsbewijs verwierven zij van een illegale relatie bij de Algemene Landsdrukkerij, maar deze kon niet het karton-met-watermerk verschaffen dat bij het drukken werd gebruikt. Het Eindhovense Bureau Inlichtingen hielp toen de illegaliteit in bezet gebied door, zoals wij al in ons vorige deel vermeldden, op de gemeentesecretarieën in het bevrijde Zuiden zoveel mogelijk blanco-pb's in te zamelen en ze via de Biesbos naar het noorden te zenden. Inmiddels was een Utrechtse falsificatiegroep er in geslaagd, de definitieve Liese-*Ausweis* perfect na te maken. Niettemin: 'Het is de vraag', schreven later een van de leiders en een medewerkster van de Persoonsbewijzencentrale: C. J. Rübsaam en H. C. de Lange-Wibaut, in *Onderdrukking en Verzet* (dl. III, p. 763), 'of de illegaliteit er ooit in geslaagd zou zijn door middel van vervalsingen deze Liese-actie effectief te door kruisen. Dit gevaarlijke controlesysteem is gelukkig nooit ingevoerd.'

Zo is, tekenen wij onzerzijds tenslotte hierbij aan, het afschuwelijk perfecte persoonsbewijs dat in '41 was ingevoerd, tot in de laatste maanden van de bezetting een grote hinder geweest voor allen die het streven van de bezetter wilden tegen gaan. ² Enigermate precieze cijfers inzake die uitreiking hebben wij alleen voor het bedrijf van de Arbeiderspers in Amsterdam dat van Dolle Dinsdag af werd geleid door het hoofd van de afdeling uitgeverij, P. Schuhmacher. Uit zijn z.g. Dagrapporten (Doc II-43, b-1) blijkt dat van de 196 personeelsleden die onder de Liese-*Aktion* vielen, 187 hadden verzocht, voor hen een *Ausweis* aan te vragen, en dat 'ongeveer 120'